

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

КРИВИЧНО ДЕЛО СИЛОВАЊА

-завршни рад-

Ментор:

Проф. др Младен Милошевић

Студент:

Барбара Трмчић 162/17

Београд, 2021.

КРИВИЧНО ДЕЛО СИЛОВАЊА

Сажетак

Кривично дело силовања чини сложено проблематику у судској пракси и правној теорији. Третирање овог дела разликује се кроз историјску перспективу и међу различитим државама. У Србији се примећује тенденција третирања кривичног дела силовања по узору на европске земље. Кривично дело силовања је двоактно дело и садржи елементе обљубе и принуде. У раду су анализирани и разматрани кривичноправни аспекти силовања на основу одредби Кривичног законика. Такође ће бити приказани и анализирани статистички подаци пријављених случајева силовања и карактеристике жртава и извршиоца у Републици Србији и граду Београду. У раду се указује на то да је потребан концизнији приступ прикупљању и ситематизовању података који ће бити и анализирани и искоришћени за унапређење судске праксе и превенције и сузбијања силовања.

Кључне речи: сексуални деликт, силовање, кривично право, кривично дело.

FELONY OF RAPE

Abstract

The crime of rape is a complex issue in court practice and legal theory. The treatment of this work differs through historical perspective and among different states. In Serbia, there is a tendency to treat the crime of rape on the model of European countries. The crime of rape is a two-act act and contains elements of adultery and coercion. The paper analyzes and discusses the criminal aspects of rape based on the provisions of the Criminal Code. The statistical data of reported cases of rape and the characteristics of victims and perpetrators in the Republic of Serbia and the city of Belgrade will also be presented and analyzed. The paper points out that a more concise approach to the collection and systematization of data is needed, which will be analyzed and used to improve court practice and the prevention and suppression of rape.

Key words: sexual offense, rape, criminal law, crime.

1. САДРЖАЈ:

1.	УВОД.....	2
2.	КРИВИЧНО ПРАВНИ АСПЕКТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА СИЛОВАЊА....	3
2.1	Историјски преглед регулисања кривичног дела силовања	3
2.1.1	Рани историјски преглед.....	3
2.1.2	Кривично дело силовања у новом веку	4
2.1.3	Сексуално насиље у Србији.....	4
2.2	Појам полне слободе и сексуалног насиља	7
2.3	Кривично правни третман силовања у упоредном праву.....	10
2.3.1	Континентално право	10
2.3.2	Англосаксонско право.....	12
2.4	Кривично дело силовања у Кривичном законнику Републике Србије	13
2.4.1	Положај кривичног дела силовања у Кривичном законнику Републике Србије	13
2.5	Биће кривичног дела силовања.....	15
2.5.1	Радња извршења.....	17
2.5.2	Принуда	17
2.5.3	Отпор пасивног субјекта.....	19
2.6	Специфичности у вези са санкцијама за кривично дело силовања 21	
3.	ИСТРАЖИВАЊЕ	26
4.	ДИСКУСИЈА.....	35
5.	ЗАКЉУЧАК.....	37
6.	ЛИТЕРАТУРА.....	39

1. УВОД

Силовање, које је законски категорисано као кривично дело против полне слободе, са социјалног, кривичноправног и криминалистичког аспекта чини комплексан феномен због својих специфичних обележја. Хетерогеност појавних облика, особености жртава и тежина последица које дати вид насиља оставља на жртве поставља основе за реакције друштвене јавности (Ристић, 2013, стр. 10-12).

У домену сексуалне виктимизације силовање је најтежа форма насиља. Основни елемент силовања у кривично правном контексту је принуда на обљубу која представља угрожавање сексуалних слобода, али и живота и тела, морала, породичних вредности, уз трајно оштећење благостања жртве. Силовање, као друштвена појава и као деликт је асоцијални чин човека, један од најнечовечнијих видова људског насиља. Њиме се као једним од најтипичнијих полних деликата врећа најинтимнија сфера човековог личног живот и напада не само полни, већ уопште интегритет саме личности. Њиме се врећају морална осећања човека, али и морална осећања друштва у целини. Може се слободно рећи да је силовање израз насиља међу половима (Вуксановић, 2014, стр. 7).

У последњој деценији силовање све више заокупља пажњу јавности, и то како научних радника, тако и лаика. Научни и практични допринос стављања кривичног дела силовања у фокус јавности дале су криминологија и виктимологија (Бошковић, 2003, стр. 950-966).

Кривичноправна перспектива силовања еволуирала је кроз историју и судску праксу. Зависно од друштвених, политичких и културолошких фактора постоје извесне разлике у дефинисању, категорисању и третирању кривичног дела силовања у појединим законодавствима. Кривичноправна и криминалистичка теорија и пракса у сарадњи са друштвеном заједницом усмерава се на превенцију сексуалних насиља давањем правих одредница и законских санкција кривичног дела силовања.

Рад се бави анализом законских одредби везаних за кривично дело силовање. Главни циљ овог дипломског рада јесте да анализира облике испољавања, карактеристике и обележја кривичног дела силовања у основном и свим његовим облицима, као и законске одредбе којима се дефинише и санкционише ово кривично дело.

2. КРИВИЧНО ПРАВНИ АСПЕКТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА СИЛОВАЊА

2.1 Историјски преглед регулација кривичног дела силовања

2.1.1 Рани историјски преглед

Код различитих примитивних народа силовање се кажњавало само као акт који је смањило продајну вредност девојке. У племенским друштвима није било закона већ су се деликвенције у племенској заједници решавале прво по религијским правилима, а затим по обичајним правима. У погледу сексуалних деликата жена није сматрана као жртва него као својина мушкарца тако да се казна за силовање третира као повреда својине (Аврамовић и Станимировић, 2001, стр. 75).

Настајањем градова-држава и писма почиње записивање обичајних права чије спровођење преузима држава. Из тог периода издваја се Хамурабијев законик (Вавилон) који је у параграфу 130 имао описан деликт сексуалног насиља. Силовање је важило као кривично дело само ако је извршено над женом „која још није познала човека“, а следила је смтна казна за учиниоца. Други варварски закони (Гортински законик, Хетитски законик) су одређивали блаже санкције углавном имовинског карактера (Мемедовић, 1988, стр. 41).

У античко доба третирање кривичног дела силовања није се много разликовало од варварских закона. И даље је жена третирана као својина. Мојсијев закон из IX века пре н.е предвиђа за силовање и прељубу смртну казну (Стојановић, 2012, стр. 39).

У време владавине Карла V настао је немачки закон *Constitutio Criminalis Carolina*, донет 1532. године, који је све до XIX века примењиван. Интересантно је да се у овом закону разликује покушај и свршено силовање, али је облик санкције зависио од личног статуса жртве али и њеног начина живота (порочност). Потенциране су околности извршења дела, као и сталешки положај учиниоца од чега је вероватно зависила и сама казна (Радојковић, 2016, стр. 25)

2.1.2 Кривично дело силовања у новом веку

Нови век је донео значајне промене у односу према кривичном делу силовања. Ступањем капитализма на светску сцену у правном смислу дошло је до успостављања правног система једнаког за све грађане. За кривично дело силовања нови век је донео извесне промене (Радојковић, 2016, стр. 27)

Доношењем Декларације права човека и грађанина у Француској 1789.године, успостављају се нека правила везана за кривично право. Наиме она је донела начела уставног права која су предвиђала да нико не може бити ухапшен, оптужен или задржан за дело које није унапред прописано законом. Смртна казна није могла бити одређивана у форми мучења (Радојковић, 2016, стр. 27).

У Кривичном законнику Француске из 1791. године предвиђено је да силовање постоји као посебно кривично дело, а казна је била затвор са оковима 6 година. Уколико је објект силовања била млада женска особа од 14 година, казна је била удвостручена (Мемедовић, 1988, стр. 77-79).

Француски Кривични законик из 1810.г. (*Code penal*) мења класификацију кривичног дела - одредбе о силовању су категорисане у групу кривичних дела против личности, у одељку IV, који носи назив Злочин против морала. Овај закон је карактеристичан због прецизнијег одређења покушаја силовања и свршеног дела и што жртве могу бити особе оба пола (Радојковић, 2016, стр. 29).

Кривични законик Немачке царевине из 1871.г., који уз одређене измене и допуне важи и данас, уноси елементе принуде, обљубе и претње у опис силовања. Силовање се и даље односило на ванбрачне обљубе и казна је подразумевала лишење слободе најмање две године. Код квалификованог облика силовања казна је била најмање пет година (уколико у току силовања дође до смрти женске особе) (Радојковић, 2016, стр. 29).

2.1.3 Сексуално насиље у Србији

Прве писане одредбе о силовању налазе се у Светосавском Номоканону и Скраћеној Синтагми средњовековне Србије. У српским изворима

силовање се помиње у неким повељама, где се наводи одмах после (вражде) убиства и кажњава се глобом. (Радојковић, 2016, стр. 29).

Овај деликт спада у кривична дела против личности и његовом починиоцу судило се пред световним судом. У циљу обједињавања одредби различитих правних система на Државном Сабору у Скопљу, 21.05.1345. године, настао је Душанов законик. У клаузули број 53. овог закона апострофиране су одредбе кривичног дела силовања као „ако који властелин узме властелинку силом, да му се обе руке одсеку и нос сареже, ако ли себар (припадника различитих категорија зависног становништва, прим.аут.) узме силом властелинку, да се обеси; ако ли коју другу узме силом да му се обе руке одсеку и нос сареже.“ (Душанов законик, 1986. Наведено према: Радојковић, 2016, стр. 29).

Након ослобађања турске власти и шеријатских закона у Србији је донет закон Проте Матеје Ненадовића 1804. године. У њему није посебно инкриминисано кривично дело силовања, али је кажњавање за ово кривично дело постојало (Радојковић, 2016, стр. 32).

За време владавине кнеза Милоша Обреновића силовање је било кажњиво, али је тада силовање пунолетних лица женског пола представљало праву реткост у судским актима. Учиниоци се нису гонили по званичној дужности, а уколико је суд решавао по приватној тужби, пракса је била тежња ка помирењу странки, изузев и то ретко, мање новчане накнаде за нанету увреду особи која је силована, односно њеној породици (Радојковић, 2016, стр. 32).

Доношењем Криминалног (Казнителног) Законика за Књажесто Србију 1860, године кривично дело силовања је категорисано у глави 20 која се односи на злочине и преступе против личне слободе, у параграфу 191 (Радојковић, 2016, стр. 32).

Овај закон је први потпуни кривични законик у савременом смислу и примењиван је са изменама и допунама до краја 1929. године. Закон предвиђа три основна и један квалификовани облик силовања:

- први основни облик - силовање у правом смислу речи - кажањавање сваког лица које уз силу или претњу принуди на блуд са њим или неким другим лицем особу мушког или женског пола.
- други основни облик - силовање немоћног лица при чему није битно да ли се пасиван субјект налазио у таквом стању или га је учинилац у то стање довео.

- трећи основни облик - силовање малолетног лица, било којег пола, које није навршило 13 година, при чему није важно да ли је оно пристало на сексуални акт.

За сва три наведена облика силовања предвиђена је иста казна затвора (робија), у висини до 15 година. Квалификовани облик се односи на разликовање умишљајног или нехатног извршења неког од три основна облика силовања, које је за последицу имало смрт пасивног субјекта. Код умишљајног кривичног дела силовања могла се одредити смртна казна, док код дела из нехата казна је била робија до 20 година.

Након уједињења донет је Казнени Законик Србије 1929. године, који је представљао посебан закон из области кривичног права. Многа решења из тог кривичног законика постоје и данас у нашем кривичном праву. Кривично дело силовања је у овом закону категорисано у „Кривична дела против јавног морала“ (глава IV параграф 269). Карактеристика одредби силовања огледа се у чињеници да жртва овог кривичног дела може бити само лице женског пола које није у браку са учиниоцем који јасно, може бити само мушкарац и да серелевантним сматрају само сила и претња које представљају истовремену опасност по живот и тело пасивног субјекта. Значај овог закона је што је први пут у нашем кривичном законодавству за сексуални акт употребљава појам обљуба. У параграфима 270 и 273 је посебно описана обљуба над немоћним или малолетним женским лицима. Инкриминисана ситуација у којој би услед силовања односно обљубе у нехату наступило тешко повређивање или смрт женске особе одређена је параграфом 279 (Радојковић, 2016, стр. 33).

Проблематика полних слобода није била у фокусу јавности и кривичног права након Другог светског рата. Значајан напредак у области криминалног дела против полне слободе догодио се педесетих година прошлог века. Виктимологија и законодавство сексуалне деликвенције, према *Вилсон*-у је савремени феномен. Чињеница је да је развој ове проблематике знатно заостајао за другим областима кривичних дела, али је направљен извештајан напредак у разјашњавању појединих спорних питања (Wilson, 1991. Према: Радојковић, 2016, стр. 35).

Након Другог светског рата донет је Кривични законик ФНРЈ 01. јула 1951. године, који је сексуалне деликте сврстао у посебни део Законика у глави 16. која је имала назив „Кривична дела против достојанства личности и морала“. Овим законом је било одређено да „ко женско лице са којим не живи у брачној заједници употребом силе или претњом да ће непосредно

напасти на живот или тело, принуди на обљубу казниће се строгим затвором од осам година (став 1), односно ако је услед дела из става 1 наступила тешка телесна повреда или смрт женског лица, учинилац ће се казнити строгим затвором најмање две године".Кривични закон Србије из 1977. године претрпео је одговарајуће измене и допуне у односу на претходне законе. У овом закону било је искључена могућност кривичног дела силовања у браку и над мушким лицем. Измене ових одредби су настале доношењем закона 2002. године (Радојковић, 2016, стр. 37-38)

2.2 Појам полне слободе и сексуалног насиља

Полна слобода и сексуалност представљају су интегрални део приватног живота личности. Оне имају улогу у остварењу репродуктивне функције, али су значајне и за задовољење полног нагона, односно психофизичког осећаја попуштања сексуалне напетости (Фројд, 1981. Према: Радојковић, 2016, стр. 72).

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950. године) прокламује право поштовања за сваку индивидуу. Приватни живот је „право човека на поштовање личног здравља, његових моралних и верских уверења, породичног, емотивног и полног живота и полног опредељења“ (Радојковић, 2016, стр. 73).

У складу са одредбама ове конвенције свака држава треба законом и уставом да ради у интересу заштите права на полну слободу у складу са потребама демократског друштва, националне и јавне безбедности и да предузме активности ради превенције кривичних дела против полних слобода. У превенцији значајну улогу има правна заштита полног интегритета, слобода и права, која обезбеђује сваком појединцу право на начин опхођења према сопственом телу, право на полно опредељење уз усков да поштује туђа права и слободе.Устав Републике Србије из 2006. године прокламује неприкосновеност достојанства и права човека на слободан физички и психички развој. У члану 23. се одређује правна заштита полне слободе и морала (Радојковић, 2016, стр. 73).

У правној теорији постоје бројне дефиниције кривичног дела против полне слободе, али све оне имају заједничке детерминанте које се односе на основне критеријуме сексуалног деликта: напад на полну слободу и

самоопредељење жртве уз употребу силе, претње или уцене, као и злоупотреба беспомоћности и подређености жртве. Светска здравствена организација дефинише сексуални деликт као „Сексуални чин, покушај таквог чина, нежељени сексуални коментар или предлог који је усмерен против особе и њене сексуалности, а који може починити друга особа без обзира на однос са жртвом или ситуацију у којој се налази. Карактерише га употреба силе, претње или уцене усмерене према жртви или њој блиској особи” (Радојковић, 2016, стр. 73).

Криминална радња у подручју сексуалности постоји у случају превазилажења граница моралних норми друшта у вези са пуном слободом или ако се сексуалним нападом угрози добровољност и право на избор партнера и врсту пуног односа. Кажњавање се спроводи за дела која се против пуне слободе врше применом силе и злоупотребе. Међутим, сагледавање и третирање кривичних дела против у правном смислу још увек зависи од степена афирмисања пуне слободе, пуне етике и људског достојанства у својственом. Различита друштва испољавају различите погледе на питање сексуалног деликта тако да је кривично правни аспект раздвајања и одређивања сексуалних деликата комплексно (Бавцон, 1974. Према: Вуксановић, 2014, стр. 10).

На основу наведених дефиниција може се закључити да је пуна слобода интегрални део личности и као таква мора бити неповредива и законом заштићена од свих врста угрожавања. Силовање представља напад на пуну слободу уз употребу силе, као и злоупотребу жртве и због тога је законски дефинисано као кривично дело за које постоје одређене санкције и казне. Санкције и казне представљају репресивне мере у борби против силовања, а свакако би требало највише пажње посветити превентиви овог кривичног дела, између осталог доношењем закона са строгим санкцијама које би могле да служе у функцији одвраћања.

2.2.1 Друштвена призма пуне слободе и силовања

Присуство проблематике подручја сексуалних деликата је увек постојало како у прошлим тако и садашњим временима. Криминално дело силовања, као чин инкриминације и повреде достојанства, стално је било предмет интересовања опште и научне јавности (Маринковић, 2017, стр. 53-54).

Међутим, ова област је ретко била у фокусу истраживања. Разлог за овакав третман тешког криминалног дела лежи у чињеници „да је сексуални криминалитет веома осетљива тема зато што прелази баријере људске приватности, достојанства и питања полног идентитета“ (Бошковић, 2003, стр. 950).

Силоване као предмет истраживања више је посматрано са медицинског и психолошког аспекта а знатно мање су се њиме бавиле криминалистичке и правне научне дисциплине (Modly, 1996, str. 3).

У савременој судској пракси сексуални криминалитет нема високу учесталост, али је специфичан облик криминалне радње у којој жртва доживљава напад на лични и полни интегритет и бива изложена агресивији у самом чину силовања која није у том степену манифестна у другим криминалним делима са изузетком хомоцида (Поповић, 2010, стр. 109-127).

Сложеност и специфичност сексуалног деликта огледа се и у следећем:

- тешкоће у раздвајању оног што је дозвољено и криминалног у полном односу;
- повреда достојанства, личног и полног идентитета и морала;
- индивидуалне специфичности жртве – утицај различитих фактора: психолошки, ментални, социјални, религиозни и културолошки.

Из наведеног се може закључити да феномен силовања поседује бројна специфична обележја, па је из тог разлога наука у савременом периоду усмерена ка анализи самог криминалног сексуалног чина и фактора који га условљавају, односно ка побољшању метода доказивања и превенције истог. Усавршавањем криминалистичких активности у вези са силовањем отвара се могућност бољег сагледавања проблема силовања из многих перспектива: криминалистичке теорије и праксе, правне и законске регулативе, заштите људских права и моралних и етичких вредности и норми. (Радојковић, 2016, стр. 53-57).

Одређивање појма полне слободе је сложено јер зависи од многобројних фактора. Уопштено, полну слободу чине полно опредељење и идентитет, сексуалност, сексуалне потребе и односи који су нераскидива компонента људске природе. Она представља основно људско право. Фактори који утичу на полну слободу су: карактеристике личности појединца (биолошке и психолошке), социјална средина, култура и моралне вредности и норме. Нарушавање полне слободе оштећује целокупни

интегритет људског бића, његову субјективну и социјалну част коју поседује у одређеној друштвеној заједници. Међутим, остваривање полне слободе не може у потпуности бити „слобода“, већ мора бити у складу са моралним нормама друштва (Радојковић, 2016, стр. 53-57).

Појам полне слободе се значајно мењао кроз историју што је условљено променама друштвених погледа на сексуалност и полну слободу. Повреда и одузимање полне слободе сматрано је инкриминацијом још у Хамурабијевом закону. У периоду снажног утицаја хришћанства сексуалност и полна слобода су значајно били ограничавани, јер су постојали бројни стереотипи, предрасуде и заблуде који су допринели репресивном ставу према сексуалности. Историјски гледано сексуално насиље је у већини друштава осуђивано као неприродан и неморалан чин. Силовање деце и малолетника су увек посебно осуђивана у скоро свим друштвеним заједницама. Феномен декриминализације јавља се у области ненасилних сексуалних деликта (Јасић, 1968, стр. 58).

2.3 Кривично-правни третман силовања у упоредном праву

У овом делу рада биће приказан кривични третман силовања у европском континенталном и англосаксонском праву, као главним врстама правне традиције.

2.3.1 Континентално право

У континенталном праву карактеристично је постојање неједнаких третирања кривичног дела силовања. У овом праву се сусрећу судска теорија и пракса различитих земаља. Поред хетерогености у правним ставовима у континенталном праву се мало пажње посвећује теоријском разматрању проблематике силовања услед дефицита правних тумачења и постојања лингвистичких и културалних баријера (Радојковић, 2016, стр. 57).

„Заштитни објект права у Кривичном закону Руске федерације је полна слобода и полна неповредивост личности. Ова категорија кривичних дела уоквирена је у глави XVIII овог закона и обухвата више сексуалних

деликата укључујући кривично дело силовања (члан 131.). Основни елементи бића кривичног дела силовања чине обљуба повезана са принудом (насиље и претња) пасивног субјекта или њему блиског лица. Казнени минимум за основне облике силовања износи три године затвора, а максимум шест година затвора. У случају квалификованих тешких силовања казнене одредбе у Руској федерацији предвиђају и санкције за извршиоца и након одлежане казне. Уколико је извршено силовање које има за последицу или ако је извршено од стране организоване групе или уз претње убиством, поред казне затвора у трајању од четири до десет година, учиниоцу се може ограничити накнадно слобода у трајању до две године. Посебне казнене одредбе уз високе казне односе се на силовање Казне високог нивоа односе се на силовање малолетног лица и пренос ХИВ инфекције и крећу се од осам до петнаест година“ (Радојковић, 2016, стр. 57-58).

Руски закон као жртву признаје само особу женског пола, а за извршиоца само мушкарца. Лакше казне у облику принудног рада, новчане казне или затвор у трајању од једне године предвиђа се за лакше облике силовања. Казна доживотног затвора предвиђена је за специјалне повратнике који су силовање извршили над девојчицом млађој од 14 година (Радојковић, 2016, стр. 58).

„Анализа континенталноправног оквира и новијих решења може се представити и на примеру Кривичног закона Пољске (*Kodeks Karny*), а који у глави XXV предвиђа кривична дела против сексуалних слобода и морала. За основни облик кривичног дела силовања прети учиниоцу казном од две до дванаест година затвора. Третирање силовања је слично као и у другим европским земљама једино што се разликују по застаривању кривичног гоњења. Пољским законом се предвиђа да застара не може наступити минимум пет година након што жртва напуни осамнаест година живота. Ова одредба има узрок у чињеници да малолетне жртве не пријављују своје учиниоце све док не постану пунолетни. Специфичан третман се односи на извршиоце силовања над децом млађом од 15 година који подразумева давање медицинске терапије, хемијске кастрације или психотерапије у циљу снижења сексуалног нагона“ (Радојковић, 2016, стр. 59).

У шпанском Кривичном закону слично је третирање кривичног дела силовања, а специфичности се односе на предвиђање казне затвора за учиниоце кривичног дела силовања. Сваки облик сексуалног напада

усмерен против полних слобода личности санкционише се казном затвора у висини од једне до пет година (Радојковић, 2016, стр. 59).

Из анализе наведених примера третмана кривичног дела силовања у континенталном праву може се закључити да казне варирају од државе до државе, да се сам чин силовања нешто другачије третира у Русији где жртва силовања може бити само особа женског пола, док је учиниоц кривичног дела само мушка особа. Нешто савременије третирање овог кривичног дела, које је шире и више у складу са новим схватањима о полним слободама и правима може се пронаћи у кривичном закону Пољске, која од наведених анализираних земаља има најстроже санкције за починиоце овог кривичног дела. Када је реч о специфичностима, оне се крећу у распону од застаре, преко хемијске кастрације, па до доживотне казне затвора за теже облике овог кривичног дела, као што је од 2019. године предвиђено и у Републици Србији.

2.3.2 Англосаксонско право

Амерички кривични закон одређује криминално у оквиру Федералног кривичног закона (*Federal Criminal Law*). Овај закон предвиђа тешко сексуално злостављање, а као принуду на сексуални акт применом силе или претње смрћу (*Aggravated sexual abuse*) која обухвата и оне случајеве принуде који су у вези са телесним повређивањем или киднаповањем. Не узима се у обзир да ли је предузета радња принуде усмерена на саму жртву или друго лице као и ситуације у којима је училац изазвао или намерно злоупотребио стање несвести другог лица, укључујући под овим сва стања која умањују способност процене и контроле понашања. Распон казни за кривична дела силовања се крећу од две године до доживотног затвора. Смртна казна се може одредити код извршење било ког од наведених кривичних дела против полних слобода које је имало за последицу смрт жртве (Радојковић, 2016, стр. 60-62).

Посебна пажња у федералном закону се посвећује законској заштити деце и малолетних лица. Уколико је пасивни субјект извршеног, а кривичног дела силовања дете млађе од 12 година, предвиђена је казна починиоцу не мање од 30 година затвора до доживотне казне (*Ibid*, стр. 60).

У Великој Британији сексуални деликти се налазе прокламовани у оквиру *Sexual Offences Act-a* (с. 42; Part 1; Rape; Section 1) (2003). Кривично дело

силовања одређује се као намерно пенетрирање вагине, ануса или уста (*Assault by penetration*), друге особе пенисом, у ситуацији у којој пасивни субјект није сагласан са пентерацијом, односно у којој извршилац нема основано уверење да је пасивни субјект исказао сагласност. Распон казни је различит а извршиоц може бити одређена и доживотна казна. Третирање кривичног дела *Sexual activity with a child* код којег се старосни праг разликује у односу на друге земље и односи се на 16, односно 13 година. највећа казна за ову врсту кривичног дела је 14 година (*Ibid*, стр. 64-65).

Англосаксонско право је више усаглашеног става према начину санкционисања починиоца овог кривичног дела. Све земље које практикују англосаксонско право имају смртну казну као санкцију за најтеже облике кривичног дела силовања, када је наступила смрт жртве или је дело спроведено над дететом.

2.4 Кривично дело силовања у Кривичном законнику Републике Србије

2.4.1 Положај кривичног дела силовања у Кривичном законнику Републике Србије

Правна свест о потреби реформи третирања силовања је у значајном порасту у кривичноправним оквирима Републике Србије од прошлог века.

У Кривичном законнику Србије кривично дело силовања категорисано је као кривично дело против полне слободе. Заштитни објект категорије кривичних дела против полне слободе представља право на сексуално опредељење. Ранија категоризација подразумевала је да кривична дела против полне слободе припадају категорији кривичних дела против достојанства личности и морала. Таква категоризација није била адекватна заштитном објекту, а уједно није била одређена суштина сексуалног насиља и силовања. Кривична дела против достојанства личности подразумевају заштиту повреде угледа и части, а као таква могу бити суштински део сваког кривичног дела (Стојановић и Делић, 2015, стр. 67).

Значајна реформа третирања силовања у Републици Србији односи се на класификацију силовања. У новом Кривичном законнику Србије уоквирена

је класификација кривичних дела на основу заштитног објекта чиме се добија суштинска одлика ових дела - заштита полне слобода. Нова систематизација кривичних дела у групи криминалних дела против полне слободе истиче примарну намеру задовољење сексуалних потреба при томе укључују и повреде личности, достојанства и части (Шкулић, 2017, стр. 414).

У оквиру новог Кривичног законика, који је измењен 2019. године, уведене су значајне новине које се односе на учиниоце кривичног дела силовања, а оне најзначајније се односе на казну доживотног затвора, која мења претходну најстрожу казну затвора од 30 до 40 година за најтежа кривична дела (Кривични законик Републике Србије, чл. 178. „Сл. гласник РС“, бр. 35/19).

У глави 18. Кривичног законика Републике Србије прописана су кривична дела против полне слободе и то: кривично дело силовање (чл. 178 КЗ), обљуба над немоћним лицем (чл. 179 КЗ), обљуба са дететом (чл. 180 КЗ), обљуба злоупотребом положаја (чл. 181 КЗ), недозвољене полне радње (чл. 182 КЗ), полно узнемиравање (чл. 182а КЗ), подвођење и омогућавање вршења полног односа (чл. 183), посредовање у вршењу проституције (чл. 184 КЗ), приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 185 КЗ), навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (чл. 185а КЗ) и кривично дело искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (чл. 185б КЗ).

На основу одредби новог Кривичног законика из 2019. године, кривично дело силовања и запрећене казне за кривично дело силовања су дефинисани на следећи начин:

- Ко принуди другог на обљубу или са њом изједначен чин употребом силе или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица, казниће се затвором од пет до дванаест година.
- Ако је дело из става 1. овог члана учињено претњом да ће се за то или њему блиско лице открити нешто што би шкодило његовој части или угледу или претњом другим тешким злом, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.
- Ако је услед дела из става 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда лица према којем је дело извршено или ако је дело

извршено од стране више лица или на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин или према малолетнику или је дело имало за последицу трудноћу, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година.

- Ако је услед дела из става 1. и 2. овог члана наступила смрт лица према којем је дело извршено или је дело учињено према детету, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година или доживотним затвором („Сл. гласник РС“, бр. 35/19).

2.5 Биће кривичног дела силовања

Скуп посебних обележја кривичног дела обједињује се и описује као ентитет бића кривичног дела. Описивање кривичног дела захтева опис радње дела и предвиђеност која специфичније и систематично описују које радње у посматраној категорији кривичног дела се могу сматрати криминалним делом. Биће кривичног дела и услови кажњивости представљају основне компоненте предвиђености у закону. Предвиђеност има и своју материјалну страну која чини опасност за друштво, односно радња се сврстава у кривично дело само ако је друштвено опасна (Лазаревић, 1995, стр. 172).

Објективни елементи бића кривичног дела чине: радња и последица извршења, предмет или објект радње, начин, средство и време извршења, лично својство, лични однос и лични статус учиниоца и субјективне елементе који подразумевају умишљај, нехат, намера и побуде учиниоца. (Стојановић, 2019, стр. 585).

Биће кривичног дела силовања презентује се основним обележјима овог дела: радња силовања састоји се као објективни елемент бића кривичног дела силовања у употреби принуде и у вршењу обљубе или са њом изједначеног чина, при чему између принуде и наведеног полног акта мора постојати узрочна веза. Основни циљ принуде је вршење обљубе или са њом изједначеног чина, док је средство принуде сила и на психофизички интегритет или жртве или њене блиске особе. Принуда на обљубу мора да се односи на пунолетну жртву при чему поједине околности се не узимају у обзир: пол пасивног субјекта, брачни однос починиоца и жртве. У реформисаним одредбама кривичног закона није важно да ли су починилац и пасивни субјект у браку или не. Главни

субјективни елемент бића кривичног дела силовања је извршење радње директним умишљајем. (Стојановић, 2019, стр. 585-589).

Додатна обележја бића кривичног дела силовања односе се на степен тежине кажњивог дела. Лакши облик кривичног дела силовања, који има елемент принуде у циљу извршења обљубе или са њом изједначеног чина, у облику претње жртви или њој блиској особи да ће открити нешто што ће угрозити углед и част пасивног субјекта или њему блиске особе или претње неким другим тешким злом, предвиђен је ставом 2. члана 178. Став 3. овог члана предвиђа и два тежа облика кривичног дела силовања. Уколико при лакшем облику силовања наступиле тешке телесне повреде пасивног субјекта, ако има више починилаца или ако је акт силовања извршен на посебно понижавајући и посебно свиреп начин, силовање се карактерише као тежак облик кривичног дела. У случају да је пасивни субјект малолетно лице или је последица силовања трудноћа, кривично дело силовања третираће се такође као тежи облик. Став 4. описује тежи-квалификовани облик силовања због околности наступања смрти услед силовања или ако је пасивни субјект лице млађе од 14. година (Стојановић, 2019, стр. 585-589).

У кривичноправном смислу кривично дело силовања је двоактно-обухвата принуду и обљубу или са њом изједначеног чина. Принуда представља противзакониту активност, док акт обљубе или са њом изједначеног чина није као самостални акт противзаконит. Због ове карактеристике принуде кривично дело силовања се сврстава у групу неправих сложених дела, јер код правих сложених кривичних дела сваки акт као елемент бића кривичног дела мора бити противзаконит. (Ристић, 2013, стр. 10-12).

Силовање је радња која је друштвено опасна, а самим тим и дефинисана као кривично дело. Оно обухвата принуду и обљуби, или са њом изједначен чин. Силовање укључује насиље над жртвом, принуду и злоупотребу, па као последицу може имати и смрт лица над којим се ово дело врши и у том случају се посматра као тежи облик за који је запређена строжа санкција, као и у случају вршења овог кривичног дела над лицем млађим од 14 година.

2.5.1 Радња извршења

Најзначајније обележје кривичног дела силовања је радња извршења. Она обухвата све облике испољавања кажњивог понашања. Радња кривичног дела силовања се састоји из два акта: из принуде на обљубу и вршења обљубе. Њена улога је да из појма радње искључи догађаје и радње који не могу представљати радњу кривичног дела, односно онај елемент који већ на првом нивоу мора да изврши разграничење у односу на оно што је кривичноправно и релевантно (нпр. мисли, радње у несвесном стању) (Стојановић, 2016, стр. 100-101).

Рedefинисањем кривичноправног појма силовања радња овог кривичног дела не обухвата само обљубу извршену принудом него и са њом изједначен чин који се некад описивао као противприродни блуд (Радојковић, 2016, стр. 125).

У нашем Кривичном закону радња обљубе подразумева само продирање мушког пола вагинално док са њом изједначене радње подразумевају анални и орални коитус извршен мушким полним органом. Ово рестриктивно схватање радње извршења кривичног дела силовања подразумева по нашем закону да су учесници или различитог пола где је жртва женска особа или да су оба мушког пола. Полни сношај тј. обљуба, схваћена у ужем смислу, или са њом изједначен чин, као што можемо видети, сама по себи не представља незаконито понашање односно асоцијални акт, већ она добија кривичноправни значај само ако се посматра у вези са принудом са којом мора бити у међусобној узрочној вези (Шкулић, 2017, стр. 414).

2.5.2 Принуда

Принуда је сложен појавни облик који се може јавити самостално као кривично дело или као саставни део другог кривичног дела. Принуда може имати појавни облик радње извршења (изнуда) или средства извршења (силовање, отмица). Она се описује као спољни притисак на вољу пасивног субјекта, односно притисак који се производи спољним узроком који утиче на образовање воље пасивног субјекта, односно доношења одлуке о неком његовом понашању или активности (Радојковић, 2016, стр. 127).

Принуда и обљуба са њом изједначеним чином су код силовања у узрочној вези зато што примена принуде има за циљ обљубу и са њом изједначени чин. Основна средства принуде чине сила (*vis*) и претња (*metus*). Веома је значајно напоменути да примена једног средства не искључује примену другог средства тако да је у криминалистичкој и правној пракси честа комбинација ова два средства принуде код силовања. Сила може бити проузрокована и дејством више силе (*vis major*) (Радојковић, 2016, стр. 128).

Сила се описује у правном смислу као примена механичке, физичке или неког другог облика силе које починилац упражњава и при томе угрожава телесни интегритет пасивног субјекта. У опис силе такође спада примена хипнозе у циљу онеспособљавања пасивног субјекта (чл.121, став 12) (Радојковић, 2016, стр. 128).

Класификација силе подразумева две категорије: апсолутна и компулзивна сила. Апсолутна сила (*vis absoluta*) је она сила којој пасивни субјект криминалног дела не може одолети (пасивни субјект није у могућности да вољно донесе одлуку) или је не може отклонити (немогућност пасивног субјекта да вољно спроведе своју одлуку). Апсолутна сила, према томе, онемогућује пасивни субјект да вољно реагује и она се испољава непосредно односно усмерена је ка лицу од којег се захтева одређено понашање (Стојановић, 2016, стр. 96).

Компулзивну силу (*vis compulsiva*) чини примена физичке снаге починиоца према пасивном субјекту којом врши принуду жртве на неко чињење, нечињење или трпљење. Принудом помоћу физичке снаге усмерава се стварање воље жртве, али при томе се не искључује воља пасивног субјекта односно он није потпуно лишен способности да донесе одлуку о свом понашању или онемогућен да спроведе своје одлуке. (Стојановић, 2016, стр. 84).

Постојање примене компулзивне силе захтева анализу околности у свакој конкретној ситуацији. Обавезно је утврђивање у којој мери је интезитет компулзивне силе могао да сломи отпор жртве, а уједно се разматрају индивидуалне разлике пасивног субјекта, због разлике у реакцијама жртви на исту јачину силе. Отпор жртве при принуди и пружању силе је веома значајно, јер у кривичним делима где је жртва пружала активни отпор кривична дела нису извршена до краја и остала су у домену покушаја силовања, док код извршених силовања је углавном савладан отпор жртве

иако су интезитети примене силе били скоро исти (Стојановић, 2016, стр. 84).

Претња као средство принуде представља изјаву одређеног лица која у изглед ставља одређено зло другом лицу у циљу принуде тог лица на неко понашање. Претња мора бити реално очекивана, могућа и озбиљна, тако да код особе којој се прети изазове промену психичког стања која ће довести до промене понашања пасивног субјекта. Зло мора бити осетно за пасивни субјект, а не само било који неповољан или нежељен догађај (Стојановић, 2013, стр. 6)

Жртва мора схватити претњу као неко зло које ће се стварно догодити и да доживљај претње утиче на његово одлучивање и деловање у конкретној ситуацији. За постојање и процену претње није значајна околност да ли онај који прети има стварну намеру да изврши зло већ да изјава о изгледу тог зла буде уверљива за жртву. Претња мора бити квалификована – зло које се ставља у изглед треба да се односи на лишавање живота или повреду тела (Лазаревић, 1995, стр. 141).

Претња се може упутити непосредно пасивном субјекту или посредно преко других лица. Упућивање претње се може обавити различитим начинима: усмено, писмено, гестовима или на други начин али то није важно за релеватност претње. Она се може остварити чињењем неког зла или нечињењем неке радње која би могла да изазове зло пасивном субјекту. Код постојања претње при увиђају мора се анализирати садржај, начин и тежина претње, субјективна реакција пасивног субјекта на претњу у сваком конкретном случају (Лазаревић, 2011, стр. 508).

Принуда представља спољни утицај и притисак на слободну вољу жртве, односно утицање и промену неке активности или понашања пасивног субјекта. Принуда се јавља у појавним облицима радње и средства извршења, а може бити самостално кривично дело или саставни део неког кривичног дела. Принуда првенствено служи како би сломила отпор жртве.

2.5.3 Отпор пасивног субјекта

Утврђивање пружања отпора пасивног субјекта је значајно у доказивању силовања. Добровољни полни однос је део права на полну слободу и не представља предмет инкриминације сем уколико се не ради о лицима

млађим од 14 година. Статус лица у немоћном стању или положају може бити искоришћен, такво дело се онда сврстава у обљубу над немоћним лицем. Утврђивање пружања отпора у току силовања указује на постојање примене силе што није и обрнут случај. У току радње извршења силовања отпор може да изостане ако је употребљена интензивна сила. Зато се за свако кривично дело силовања у конкретном случају разматра да ли је постојала принуда од стране учиноца и отпор од стране жртве (Стојановић и Делић, 2015, стр. 73).

Отпор представља средство за доказивање принуде а то не важи и обрнуто. Изостајање отпора не указује да није било принуде. (Мемедовић, 1988, стр. 132).

Постоје различити начини пружања отпора: физички (покушај физичке одбране применом силе, оружја и оруђа, или других средстава), вербални (зове у помоћ, моли починоца да то не ради и др.), гестовима (покрети тела). Постоји и пасивни начин пружања отпора што се мора узети у разматрање у конкретнеј ситуацији. начини пружања пасивног отпора подразумевају постављање тела у одређене положаје како би спречила одигравање сношаја. Пасивни субјект може да пружи једну врсту или комбинацију више врста отпора што зависи од околности у конкретној ситуацији. За утврђивање постојања правог отпора жртве битно је да он изражава јасно да жртва неће полни однос и мора да буде трајан односно да постоји у току целог кривичног дела – од почетка примене принуде па све до краја чина (Маринковић, 2017, стр. 53-72).

Отпор може да буде слаб или изостаје обично при примене апсолутне силе. Отпор је у оваквим ситуацијама онемогућен и жртва није физички ни психички у могућности да пружи активан отпор него се препушта трпљењу које је једна врста пасивног отпора. Спорно питање код отпора је и ситуација пружања отпора у току добровољно започетог полног односа. Пасивни субјект може да пружи отпор у току полног сношаја на који је пристала док учинилац наставља полни однос уз принуду. У нашој правној пракси преовладава мишљење да оваква ситуација не спада у сексуално насиље него се мора разматрати као друго инкриминисано дело јер циљ принуде није било обављање обљубе него завршетак добровољно започетог полног сношаја (Стојановић, 2019, стр. 585-589).

Пружање отпора од стране жртве је веома битно за доказивање кривичног дела силовања, међутим ово питање је веома осетљиво и сложено. Неопходно је размотрити све околности као и начине пружања отпора,

како кривично дело силовања не би остало непримећено уколико отпор није јасно изражен на први поглед.

2.6 Специфичности у вези са санкцијама за кривично дело силовања

Као што је претходно наведено, Кривични законик Републике Србије је доживео извесне измене 2019. године, а најзначајнија је везана за увођење доживотне казне затвора која мења претходну најстрожу казну затвора од 30 до 40 година, а односи се и на починиоце тешких облика кривичног дела силовања над дететом, малолетног лица и уколико је наступила смрт лица над којим се врши кривично дело силовања у току извршења ове недозвољене радње. Поред ових нових измена и допуна, постоји још неколико које су везане за законе који санкционишу ово кривично дело.

У вези са Кривичним закоником из 2009. године основни проблем је био постављање јасне границе између добровољног сексуалног акта и оног који се врши употребом принуде. Став да понашање пасивног субјекта од чијег одбијања или прихватања да учествује у сексуалном чину зависи постојање кривичног дела, долази у центар пажње. Значај овог питања је нарочито наглашен усвајањем Истанбулске конвенције (Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици) коју је Србија ратификовала крајем 2013. године („Сл. гласник РС – Међународни уговори“ бр. 12/2013) (Стојановић, 2016а, стр. 2)

Новина у вези са Истамбулском конвенцијом јесте да се захваљујући њој одустаје од тога да се принуда посматра као конститутивни елемент кривичног дела силовања, а полази се од тога да је оно (и други облици сексуалног насиља) могуће и без примене принуде. Уместо принуде, у први план се ставља непостојање пристанка приликом предузимања сексуалног акта (Стојановић, 2016а, стр. 2-3)

Према Стојановићу, „настојања теорије и праксе да се поставе критеријуми за утврђивање употребе принуде, везана су за отпор жртве. Захтева се, осим када се ради о немоћном лицу, да се непристајање изрази у облику отпора. У теорији и судској пракси и даље је присутан став да само она сила којом је савладан озбиљан, чврст и трајан отпор жртве може да буде елемент кривичног дела силовања. Непостојање отпора одређеног интензитета води закључку о непостојању силе. Док један део

судске праксе и даље инсистира на апсолутном, крајњем отпору, у новије време долази до изражаја схватање да отпор треба схватити у релативном смислу и да одсуство физичког отпора, или отпора одређеног интензитета не искључује увек постојање силовања. Полази се од тога да ли је жртва према конкретним околностима и у којој мери могла да пружа физички отпор. Овај став је, без сумње, исправнији. Уколико су постојали оправдани разлози због којих жртва није пружала никакав, или је пружала отпор слабијег интензитета, није самим тим искључена примена принуде“ (Стојановић, 2016а, стр. 6-7).

Поред Истамбулске конвенције, још једна новина која се односи на санкционисање учинилаца кривичног дела силовања јесте такозвани Маријин закон, односно Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Овим законом прописују се посебне мере које се спроводе према учиниоцима кривичних дела против полне слободе извршених према малолетним лицима одређених овим законом и уређује вођење посебне евиденције лица осуђених за та кривична дела („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Овај закон се примењује на учиниоце који су према малолетним лицима извршили следећа кривична дела:

1. силовање
2. обљуба над немоћним лицем
3. обљуба са дететом
4. обљуба злоупотребом положаја
5. недозвољене полне радње
6. подвођење и омогућавање вршења полног односа
7. посредовање у вршењу проституције
8. приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију
9. навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама
10. искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Овај закон се примењује на институт условног отпуста. Такође, учиниоцу кривичног дела који је одређен у овом закону није могуће изрећи, поред условног отпуста, ублажавање казне, а кривично гоњење и извршење

казне не застаревају за кривична дела наведена у овом закону („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Предметни закон такође садржи и посебне мере према учиниоцима наведених кривичних дела, а оне су:

1. престанак вршења јавне функције;
2. престанак радног односа, односно престанак вршења позива или занимања које се односи на рад са малолетним лицима;
3. забрана стицања јавних функција;
4. забрана заснивања радног односа, односно обављања позива или занимања које се односи на рад са малолетним лицима („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Наведене посебне мере у тачкама 3. и 4. према осуђеним лицима за наведена кривична дела имају трајање 20 година. Такође, осим ових посебних мера ЗоПМ прописује и формирање посебног регистра за осуђене починиоце кривичних дела наведених у овом закону.

Према учиниоцу кривичног дела из члана 3. овог закона, после издржане казне затвора, спроводе се следеће посебне мере:

- 1) обавезно јављање надлежном органу полиције и Управе за извршење кривичних санкција;
- 2) забрана посеђивања места на којима се окупљају малолетна лица (вртићи, школе и слично);
- 3) обавезно посеђивање професионалних саветовалишта и установа;
- 4) обавезно обавештавање о промени пребивалишта, боравишта или радног места;
- 5) обавезно обавештавање о путовању у иностранство („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Када је реч о споменутом регистру, односно евиденцији, она садржи:

- 1) име и презиме осуђеног;
- 2) јединствени матични број грађана осуђеног;
- 3) адресу пребивалишта осуђеног;
- 4) податке о запослењу осуђеног;
- 5) податке о значају за физичко препознавање осуђеног и његове фотографије;
- 6) ДНК профил осуђеног;
- 7) податке о кривичном делу и казни на коју је осуђен;
- 8) податке о правним последицама осуде;

9) податке о спровођењу посебних мера прописаних овим законом („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Подаци из посебне евиденције могу се дати суду, јавном тужиоцу и полицији у вези са кривичним поступком који се води против лица о коме се води посебна евиденција, односно надлежној организационој јединици полиције, као и организационој јединици Управе за извршење кривичних санкција надлежној за третман и алтернативне санкције, када је то потребно за вршење послова из њихове надлежности. Подаци из посебне евиденције могу се, на образложен захтев, дати и државном органу, предузећу, другој организацији или предузетнику, ако још трају правне последице осуде и ако за то постоји оправдани интерес заснован на закону („Сл. гласник РС“, бр. 32/2013).

Према Ћоровићу, „када је реч о условном отпусту код доживотног затвора, КЗ је предвидео два режима. Начелно, осуђени коме је изречен доживотни затвор стиче право на условни отпуст након издржаних 27 година затвора (члан 46). У овом случају, реч је о факултативном условном отпусту, јер је предвиђено да „суд може“ условно отпустити осуђеног на казну доживотног затвора под условима који су предвиђени у члану 46 став 1 КЗ. До условног отпуштања у овој ситуацији може доћи ако се осуђени у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати, а нарочито да до истека времена трајања условног отпуста, који према члану 47 став 7 КЗ код доживотног затвора траје петнаест година од дана условног отпуштања, не учини ново кривично дело.“ (Ћоровић, 2021, стр. 79).

Други режим се односи на забрану условног отпуста у случају осуде за следећа кривична дела (члан 46 став 5 КЗ): тешко убиство (члан 114 став 1 тачка 9),³⁴ силовање (члан 178 став 4), обљуба над немоћним лицем (179 став 3), обљуба са дететом (члан 180 став 3) и обљуба злоупотребом положаја (члан 181 став 5). У овом случају забрана није везана за прописану или изречену казну, већ за кривично дело које је предмет осуде, тј. она се односи „на било коју казну затвора која буде изречена учиниоцу неког од наведених кривичних дела“. Међутим, за сва набројана кривична дела је, како је наведено, прописан доживотни затвор. То значи да осуђени којем је за неко од наведених кривичних дела изречен доживотни затвор, потпада под режим забране условног отпуста (Ћоровић, 2021, стр. 79-80).

Постојање доживотног затвора без могућности условног отпуста противно је члану 3 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. У српском праву осуђеници на доживотни затвор без условног отпуста могу бити обухваћени актима амнестије и помиловања, што значи да и у овом случају постоје законске могућности да се такви осуђеници ипак нађу на слободи. Међутим, у смислу претходно реченог, ради се о актима политичке милости који не представљају гаранцију „смањивости“ доживотног затвора, па ови институти не одражавају захтеве из члана 3 Европске конвенције. Осуђеници на доживотни затвор (без обзира да ли имају право на условни отпуст или не) не могу бити превремено отпуштени у смислу чл. 184 и 184а ЗИКС, јер се ови институти везују за временске казне затвора. Према томе, доживотни затвор сам по себи није противан члану 3 Европске конвенције, али јесте у случају да национално законодавство не предвиђа одговарајући механизам који даје могућност да се ова казна преиспита након извесног времена (Ђоровић, 2021, стр. 82-83).

У члану 108 КЗ је предвиђено да кривично гоњење и извршење казне за кривична дела за која је прописана казна доживотног затвора не застарева. Према томе незастаривост кривичног гоњења и извршења казне везује за прописану казну доживотног затвора. Ово би значило да не застарева извршење изречене казна доживотног затвора, већ ни извршење временске казне затвора која је изречена за кривично дело за које је прописан доживотни затвор (на пример, за тешко убиство није искоришћена могућност изрицања доживотног затвора, већ је изречен затвор од 15 година). Поставља се питање уставности предметне одредбе о незастаривости кривичног гоњења и извршења казне за кривична дела за која је прописан доживотни затвор јер је у члану 34 став 6 Устава прописано да кривично гоњење и извршење казне не застарева једино за ратни злочин, геноцид и злочин против човечности, као и да се, на основу члана 20 Устава људска права зајемчена Уставом могу законом ограничити само уколико ограничење допушта Устав (Ђоровић, 2021, стр. 78).

На основу наведених чињеница може се закључити да су споменути закони и измене КЗ-а свакако велики напредак у санкционисању и превенцији кривичног дела силовања, али да је неопходно да измене и допуне, пре свега оне које су везане за доживотну казну, незастаревање и условни отпуст, буду усклађене Уставом, а такође и са постојећим законима који су хијерархијски изнад нових који су донети да уреде ову област.

3. ИСТРАЖИВАЊЕ

У овом делу рада биће приказани резултати истраживања спроведеног на основу постојећих статистичких података Министарства унутрашњих послова за Републику Србију и град Београд, у периоду од 2015. до 2019. године. Такође су коришћени подаци Републичког завода за статистику-Статистика правосуђа: Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2019. године. Аутор је спровео сопствено истраживање постојећих статистичких података и на основу њих сачинио графиконе и табеле комбинујући их, а потом анализирао податке у наредном поглављу. Сви наведени подаци су доступни на сајтовима МУП-а и РЗС-а (<http://www.mup.gov.rs>, <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/pravosudje/punoletni-ucinioci-krivicnih-dela> и <https://www.stat.gov.rs/> Преузето: 10.09.2021.)

Табела 1. Дистрибуција учесталост откривених силовања у Републици Србији и граду Београду (силовање и покушај силовања) у периоду 2015-2019 године

Година	Република Србија		Град Београд	
	Силовање	Покушај силовања	Силовање	Покушај силовања
2015	62	21	11	Нема података
2016	53	22	8	3
2017	69	18	5	1
2018	62	8	2	2
2019	60	13	1	2
Укупно	306	82	27	8

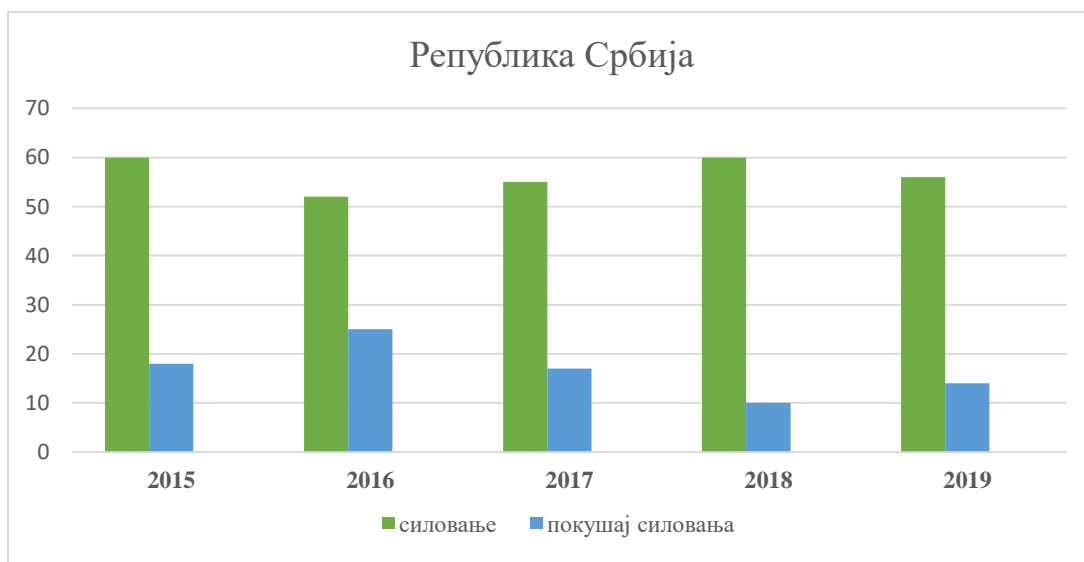
Графикон 1. Тренд учесталости силовања и покушаја силовања у Републици Србији у периоду 2015-2019 године

Графикон 2. Тренд учесталости силовања и покушаја силовања у граду Београду у периоду 2015-2019 године

Табела 2. Учесталост силовања и покушаја силовања према броју оштећених лица у РС и граду Београду у периоду 2015-2019 године

Година	Република Србија		Град Београд	
	Силовање	Покушај силовања	Силовање	Покушај силовања
2015	60	18	12	0
2016	52	25	8	4
2017	55	17	4	1
2018	60	10	2	2
2019	56	14	1	1
Укупно	283	84	27	8

Графикон 3. Број оштећених лица у силовању и покушају силовања у РС 2015-2019.

Табела 3. Полна структура оштећених лица за силовања и покушаје силовања у РС и граду Београду у периоду 2015-2019 године.

Година	Република Србија				Град Београд			
	Силовање		Покушај силовања		Силовање		Покушај силовања	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
2015	6	64	3	15	1	11	0	0
2016	3	49	0	25	0	8	0	4
2017	5	50	1	16	0	4	0	1
2018	1	57	0	10	0	2	0	2
2019	1	54	0	14	0	1	0	2
Укупно	16	274	4	80	1	15	0	9

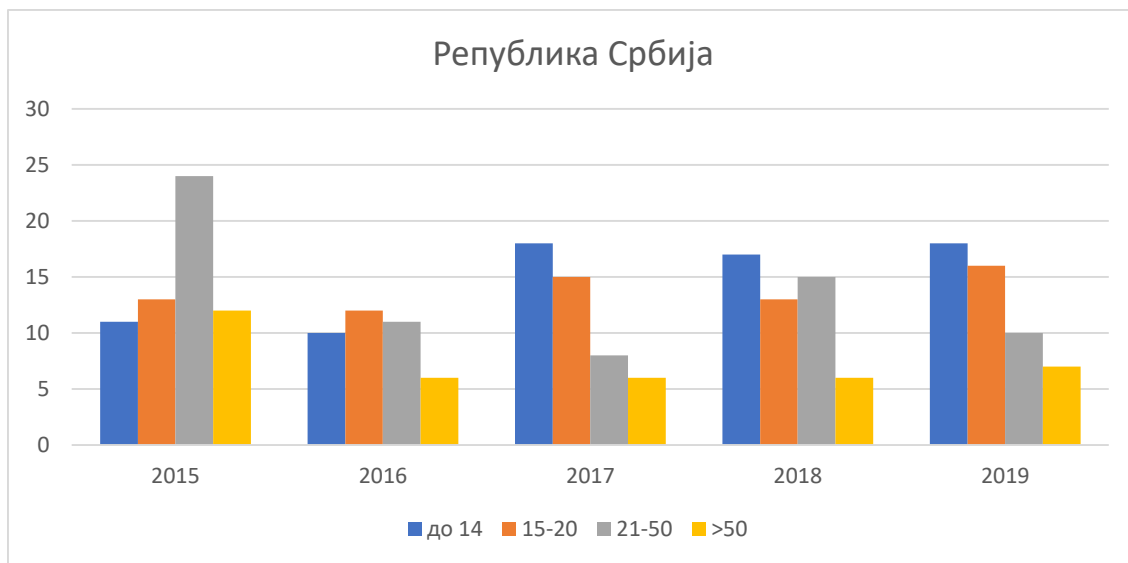
Графикон 5. Полна дистрибуција оштећених лица у силовањима у РС у периоду 2015-2019 године.

Графикон 6. Полна дистрибуција оштећених лица у силовањима у Београду у периоду 2015-2019 године.

Табела 4. Старосна структура оштећених лица у Републици Србији 2015-2019. у силовању и покушају силовања

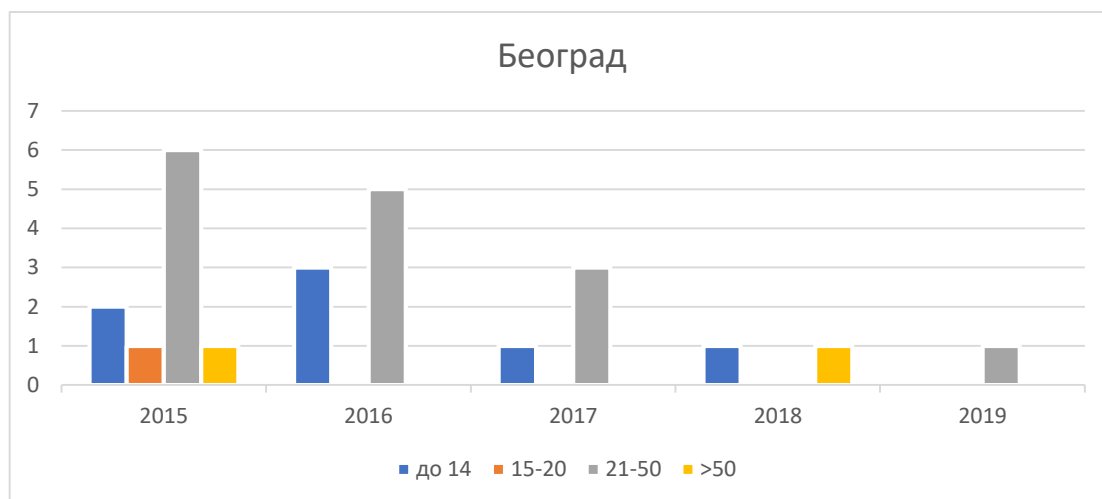
Година	Република Србија				Република Србија			
	Силовање				Покушај силовања			
	до 14 год	15-20	21-50	Преко 50	до 14 год	15-20	21-50	Преко 50
2015	11	13	24	12	6	4	6	2
2016	10	12	11	6	4	2	13	6
2017	18	15	8	6	3	2	6	6
2018	17	13	15	6	0	1	5	4
2019	18	16	10	7	1	3	3	7
Укупно	74	69	68	37	13	12	33	25

Графикон 7. Узрасна категорија оштећених лица у силовању РС у периоду 2015-2019 гдине

Табела 5. Старосна структура оштећених лица у Београду у периоду 2015-2019 године у силовању и покушају силовања.

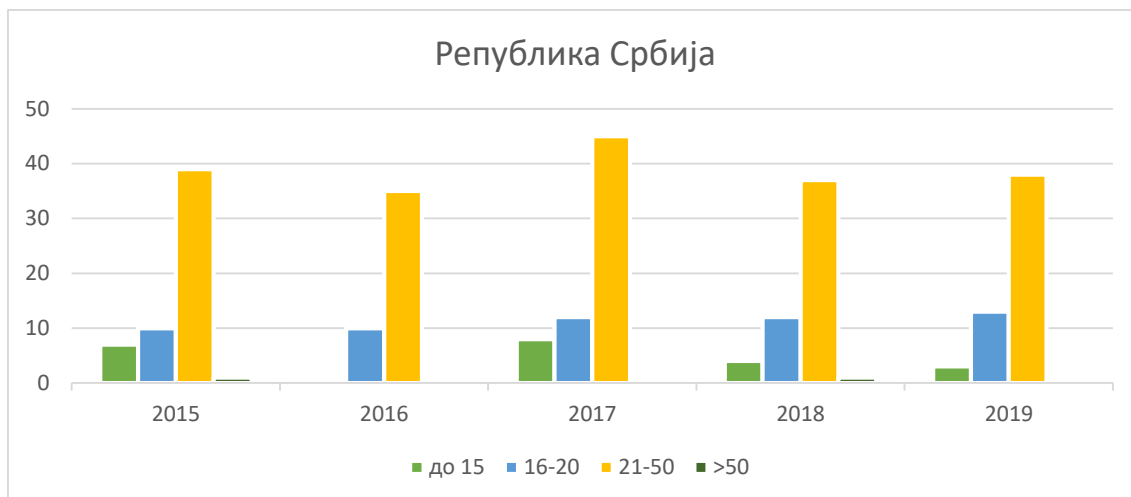
Година	Београд				Београд			
	Силовање				Покушај силовања			
	до 14 год	15-20	21-50	Преко 50	до 14 год	15-20	21-50	Преко 50
2015	2	1	6	3	0	0	0	0
2016	3	0	5	0	2	0	2	0
2017	1	0	3	0	0	0	1	0
2018	1	0	0	1	0	0	2	0
2019	0	0	1	0	0	1	0	0
Укупно	7	1	15	4	2	1	4	0

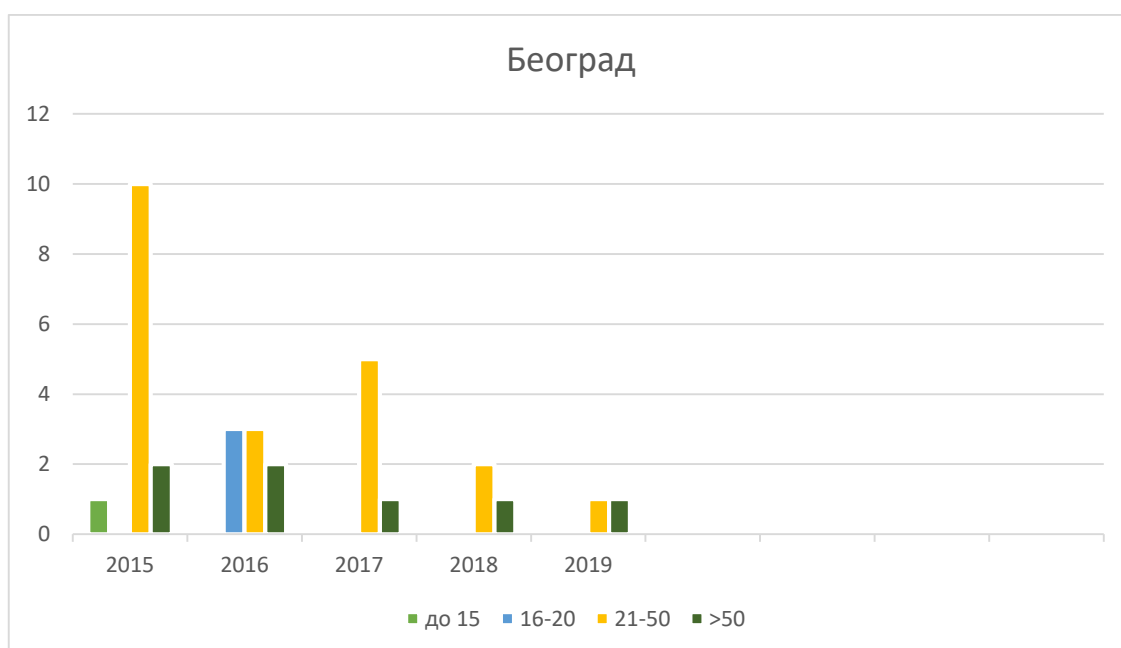
Графикон 8. Узрасна категорија оштећених лица у силовању у Београду у периоду 2015-2019 године.

Табела 6. Старосна структура учиниоца силовања у РС и Београду за извршена силовања у периоду 2015-2019 године.

Година	Република Србија				Београд			
	до 15 год	16-20	21-50	Преко 50	до 15 год	16-20	21-50	Преко 50
2015	7	10	39	6	1	0	10	2
2016	0	10	35	8	0	3	3	2
2017	8	12	45	4	0	0	5	1
2018	4	12	37	9	0	0	2	1
2019	3	13	38	6	0	0	1	1
Укупно	22	57	194	33	1	3	21	7

Графикон 9. Старосна структура учиниоца силовања у РС у периоду 2015-2019 године.

Графикон 10. Старосна структура учиниоца силовања у Београду у периоду 2015-2019 године.

Табела 7. Однос пријављених и оптужених пунолетних лица за кривично дело силовања у РС у периоду 2015–2019 године.

Година	Пријављено	Оптужено	
	број	број	%
2015	88	73	82,9
2016	91	51	56,0
2017	77	39	50,6
2018	76	31	40,8
2019	73	28	36,8

4. ДИСКУСИЈА

Истраживање које је спроведено има за циљ анализу практичне примене одредби Кривичног законика који се односе на кривично дело силовања из чл. 178. Анализирани су постојећи статистички подаци за Полицијске управе за Републику Србију и град Београд, у периоду од 2015. до 2019. године. Такође су коришћени подаци Републичког завода за статистику - Статистика правосуђа: Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2019.

Резултати Табеле 1 и Графикана 1. показују да се тренд појаве силовања у Републици Србији одржава у петогодишњем периоду са просечним бројем силовања 61.2 по години. Највећа учесталост силовања у РС је била 2017. године (69 случајева). У односу на укупан број силовања покушаја силовања се ређе јављају. Просечан број покушаја силовања је 16,4 по години. И код покушаја силовања одржава се одређена учесталост у петогодишњем периоду уз мали пад у 2018. години.

Просечан број силовања у граду Београду (Графикон 2.) по години је 5,4. Стопа учесталости извршених силовања у Београду у односу на исту учесталост у РС је 8.69%. У 2015. години је забележена највећа учесталост силовања. Учесталост силовања у Београду показује тренд опадања у петогодишњем периоду за разлику од тренда у РС.

Постоји равномерна годишња расподела броја оштећених особа у петогодишњем периоду у РС (Табела 2, Графикон 3), а просечна учесталост по години је 56,6. Дистрибуција учесталости оштећених лица у покушају силовања варира у посматраном периоду. Највише оштећених лица у покушају силовања у РС је био 2016. године (25).

У Београду постоји тренд опадања броја оштећених лица у извршеном силовању у посматраном периоду (Графикон 4). Највише оштећених лица у Београду у силовању је у 2015. години. Број оштећених лица је ниске учесталости али варира у петогодишњем периоду.

На графикону 5 (Табела 3) уочава се да је заступљеност женског пола значајно већа него мушког пола код оштећених лица у силовању у РС у петогодишњем периоду. Учесталост жена као оштећених лица извршеног силовања износи на годишњем нивоу 54,8, а код мушкараца 3,2 што значи да су жене 17 пута чешће жртве силовања него мушкарци. Примећује се и

да је најмања учесталост жена као оштећених лица у силовању 2016. години, а највећи у 2015. години.

У Београду је полна разлика нешто мање изражена (М:Ж 1:15). На графикону 6. се види тренд опадања броја женских оштећених лица у извршеном силовању од 2016. до 2019. године.

У укупном броју извршених силовања у Србији највише оштећених лица је у старосним категоријама 15-20 (69) и 21-50 година (68) (Табела 4., Графикон 7). У почетку посматраног петогодишњег периода примећује се пад броја оштећених лица у силовању узраста 21-50 година (2015-2017), који следи пораст броја у 2018. години. Интересантно да број оштећених лица узраста до 14 година има тренд раста у посматраном периоду и поред строжијих законских мера.

Највећи број оштећених лица у извршеном силовању у Београду је у старосној категорији 21 до 50 година (15), а најмање у категорији узраста 15-20 година. У протеклих 5 година оштећених лица до 14 година било је 7 (Графикон 8).

На графикону 9. (табела 6) се уочава да су учиниоци силовања најчешће у старосној доби 21-50 година (194 у петогодишњем периоду) и у оквиру посматраних година учесталост не варира много. Најмање су заступљени учиниоци кривичног дела силовања у животној доби до 15 година. У Београду је такође најзаступљенија животна доб учиниоца силовања 21-50 година (21 у посматраном периоду) (Графикон 10). Међутим, овде је тренд пада учесталости учиниоца у свим старосним категоријама., а посебно за учиниоце преко 21 годину живота.

На табели 7 су приказани број и проценат пријављених и оптужених лица против кривичног дела силовања у посматраном периоду. Уочава се тренд опадања процента оптужених у односу на укупан број пријављених пунолетних лица у РС. Овај проценат пада више од два пута (2015. -82,9% у односу на 2019. -36,8%).

5. ЗАКЉУЧАК

Кривично дело силовања представља сложен кривичноправни феномен који може да услови постојање многих спорних питања. У нашем закону су и поред напретка судске праксе и спроведених реформи потребне додатне измене и развој судске праксе у домену предвиђања кривичног дела силовања.

Кривично-правна перспектива силовања еволуирала је кроз историју и судску праксу. Зависно од друштвених, политичких и културолошких фактора постоје извесне разлике у дефинисању, категорисању и третирању кривичног дела силовања у појединим законствима. Кривичноправна и криминалистичка теорија и пракса у сарадњи са друштвеном заједницом усмерава се на превенцију сексуалних насиља давањем правих одредница и законских санкција кривичног дела силовања.

У Кривичном законнику Србије кривично дело силовања категорисано је као кривично дело против полне слободе. Заштитни објект категорије кривичних дела против полне слободе представља право на сексуално опредељење. У оквиру новог Кривичног законика, који је донет 2019. године, уведене су значајне новине. Најзначајније од њих се односе на казну доживотног затвора, која мења претходну најстрожу казну затвора од 30 до 40 година за најтежа кривична дела. Поред новог Кривичног закона, такође је усвојена-ратификована Истанбулска конвенција, као и Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, познат као „Маријин закон“. Оба документа поседују специфичности везане за строже кажњавање починиоца кривичног дела силовања, посебно над децом и малолетним лицима. Овакав начин регулације овог кривичног дела, као и строже запрећене санкције, би требало да служе и превенцији, односно одвраћању потенцијалних злочинаца.

У овом раду су анализирани статистички подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије, подаци за Београд и Републику Србију, као и Републичког завода за статистику о пунолетним учиниоцима кривичних дела за период 2015-2019. године.

Третман силовања је кроз историју доживео значајну трансформацију. Данас се налазимо у положају када се за ово кривично дело прописују строже санкције за учиниоце, које би требало да служе и превенцији,

односно одвраћању. Такође, законодавци различитих земаља су почели шире да посматрају третман полних слобода, појам кривичног дела силовања, све његове елементе, биће кривичног дела, врсте принуде и отпора пасивног субјекта, као и различите могуће врсте и начине извршења радње. Наведено може да укаже да постоји позитиван помак ка бољем, ако не и одличном, третману силовања у некој блиској будућности.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамовић, С., Станимировић, В. (2001). Упоредна правна традиција, Београд: Правни факултет.

Бошковић, А. (2003). Кривичноправни аспект кривичног дела силовања; *Безбедност*, Београд, бр. 6, стр. 950-966.

Вуксановић, М. (2014). *Силовање*. Мастер рад. Ниш: Правни факултет.

Јасић, С. (1968). *Закони старог и средњег вијека*. Београд.

Лазаревић, Љ. (1995). *Кривично право, посебни део*. Београд.

Лазаревић, Љ. (2011). *Коментар Кривичног законика Р. Србије*. Београд.

Маринковић, Д. (2017). Криминалистички релевантне класификације силовања. *НБП – Журнал за криминалистику и право*, год. 17, бр. 2, Београд, стр. 53-72.

Мемедовић, Н. (1988). Кривично дело силовања у југословенском праву. Београд: Научна књига.

Modly D. (1996). *Metodika istraživanja silovanja*. MUPRH. Zagreb.

Поповић, М. (2010). Кривична дела против полне слободе, *Безбедност*, год. 52, бр. 1, Београд, стр. 109-127.

Радојковић, З. (2016). *Третман кривичног дела силовања у правној теорији и пракси*. Докторска дисертација, Сремска Каменица.

Ристић М. (2010). Кривично дело силовања у праву Републике Србије. *Право - теорија и пракса*, 30(10-12).

Стојановић, З. (2013). О појму претње у кривичном праву. *Наука, безбедност, полиција. Журнал за криминалистику и право*, бр.2, Београд: Криминалистичко полицијска академија.

Стојановић, З. и Делић, Н. (2015). *Кривично право, посебни део*. Београд.

Стојановић, З. (2016). *Кривично право, општи део*. Београд.

Стојановић, З. (2016а). Силовање без принуде: Усаглашавање КЗ Србије са чланом 36 Истамбулске конвенције. *НБП, Журнал за криминалистику и право*. стр. 1-23. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.

Стојановић, З. (2019). *Коментар кривичног законика*. Службени гласник, Београд.

Стојановић, Ј. (2012). *Секс, митови – предрасуди – страхови – чињенице*. Фестивал књижевности, „Think tana town“, Бенепхарм д.о.о, Лесковац.

Ђоровић, Е. (2021). Доживотни затвор и условни отпуст у кривичном праву Србије: нека питања и дилеме. *РККП*, 1/21, стр. 69-92.

Шкулић, М. (2017). Кривично дело силовања у кривичном праву Србије-актуелне измене, нека спорна питања и могуће будуће модификације”. *Crimen* 3/2017, Београд.

Закони и прописи:

- *Кривични законик Републике Србије*. „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
- *Устав Републике Србије*. „Сл. гласник РС“, бр. 98/06.
- *Истанбулска конвенција - Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*. „Сл. гласник РС – Међународни уговори“ бр. 12/2013.
- *Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима*. Маријин закон. „Сл. гласник РС“, бр. 32/2013.

Интернет адресе:

- <http://www.mup.gov.rs> Преузето: 10.09.2021. у: 13:10
- <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/pravosudje/punoletni-ucinioci-krivicnih-dela> Преузето: 10.09.2021. у: 14:00
- <https://www.stat.gov.rs/> Преузето: 10.09.2021. у: 19:00